

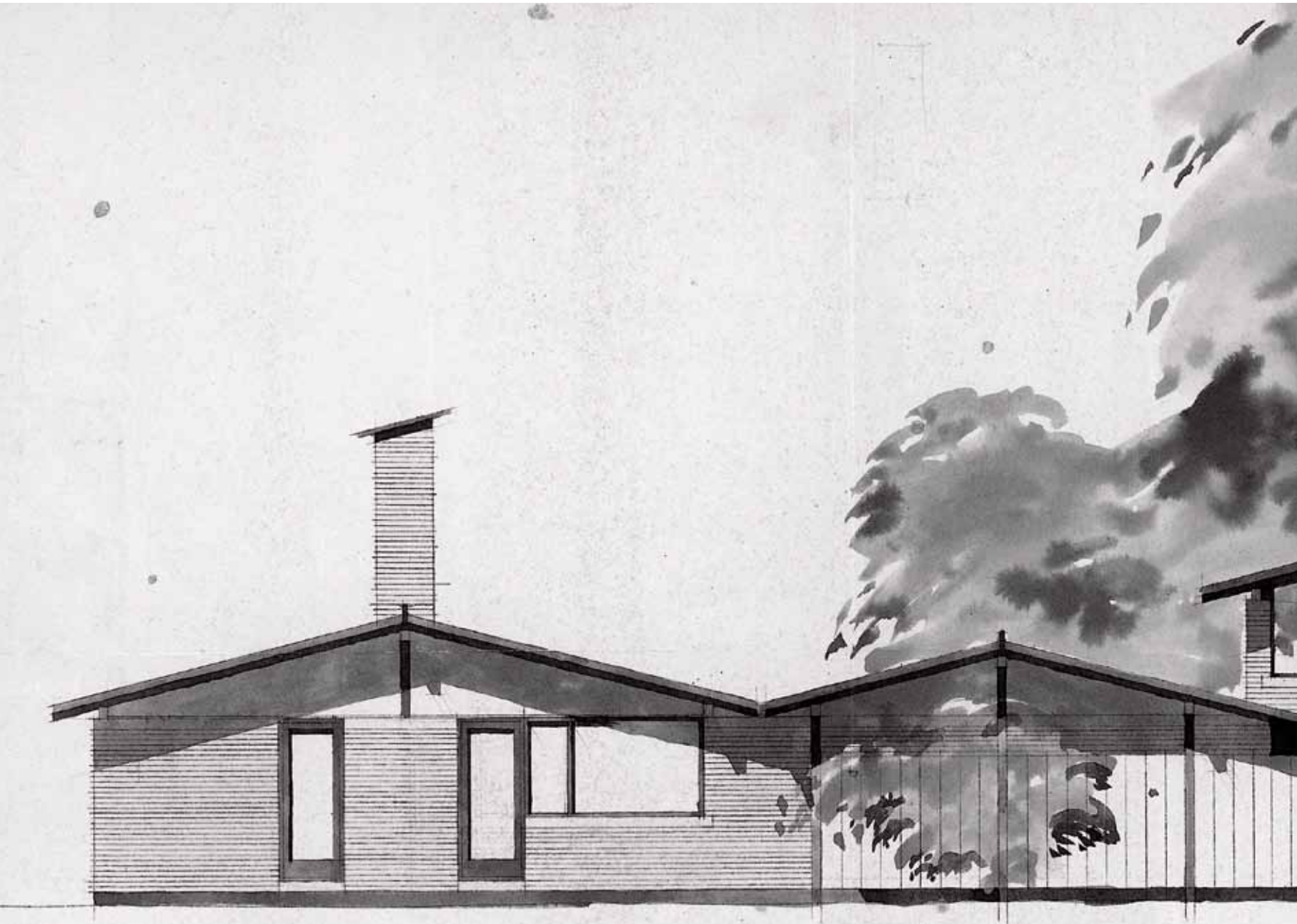
RULLEFORRETNINGEN

CHRISTOFFER HARLANG

To nylonhjul og en akse indstøbt i et plast- eller metalhus, der drejer om en lodret akse, det er det enkle princip bag Kevi-rullen, en af designhistoriens største succeser. Kevi-rullen blev tegnet af Jørgen Rasmussen i 1965 for møbelvirksomheden Kevi A/S, og med mere end 200 millioner eksemplarer og flere hundrede millioner kopier om året, er Kevi-rullen blevet en verdensartikel med en udbredelse, der er helt usædvanlig for designede produkter, ja for produkter i det hele taget. Jørgen Rasmussens Kevi-hjul er i dag så udbredt, at det er direkte synonymt med møbelhjulet, med den lille allestedsnærværende dobbeltrulle i metal eller plast, der i forskellige udformninger, størrelser og variationer sidder under stort set alt mobilt inventar overalt i verden.

At rullerne blev til gennem et særligt samarbejde mellem designer og fabrikant, fortalte Jørgen Rasmussen, da han under titlen »Rulleforretningen« i Dansk Design

Center kvitterede for tildelingen af ID-klassikerprisen til Kevi-rullen i maj 1998. Jørgens tale var holdt i en for ham karakteristisk sarkastisk tone, og den rummede en 'straight from the heart'-kritik af nutidens virksomhedsledere og producenter, som han synes fuldstændigt mangler det forretningsmæssige mod og den faglige holdning, der har været hemmeligheden bag hans samarbejde med Kevi. I dag er produktudviklingen i landets førende designbaserede virksomheder overladt til holdningsløse markedsføringsfolk, hvis største bidrag til udviklingen af dansk design er at lancere møbelklassikerne i ny og trendy farvesætninger. Jørgens pointe var, at med den strategi skaber man hverken kunstnerisk fornyelse eller økonomisk succes, og han fortalte om, hvordan 'rulleforretningen' skabte designhistorie, fordi den var baseret på en fælles opfattelse af design som problemløsning og en gensidig respekt mellem en designer og en fabrikant, hvor kunst og købmandskab går op i en højere enhed.





Familien Harlangs villa i Hellerup, facader, 1958.

Historien om rulleforretningen går mere end 50 år tilbage til midten af 1950'erne, hvor Ib og Jørgen indledte deres første samarbejde med min far Bent Harlang (1925-98), der fra 1958-85 var administrerende direktør for og hovedaktionær i Kevi. Ib og Jørgen var dengang ansat på Erik Møllers Tegnestue, og som medarbejdere på ombygningen af stormagasinet Magasin du Nord's hus på Kongens Nytorv mødtes de med min far, der fra Magasins direktion deltog i planlægningen af det nye Magasin.

Samarbejdet med tvillingerne gik godt, og da mine forældre i 1958 havde købt en byggegrund, der var blevet til ved udstykning af en villahave ned til Øresund på Sigridsvej i Hellerup, blev Ib og Jørgen arkitekter for huset. Skønt Ib og Jørgen på det tidspunkt kun var 28 år, var det ikke deres første, men deres anden selvstændige opgave. Ib og Jørgens første hus var et lille enfamiliehus i Rødovre. Det var som et

resultat af en vunden konkurrence om et statslåns hus et beskedent hus med en meget pladsøkonomisk planløsning, gule teglvægge og lavt sadeltag. Ib og Jørgens forslag til huset på Sigridsvej minde lidt om deres første og var således for det konservative kvarter i Hellerup lidt en fremmed fugl, med facader i blankt gult murværk, atriumgård, sort træværk og japansk-inspireret tagform med bølgeeternit. Det hele i ét plan og med karakteristisk dobbelhøj rumvirkning i opholdsstuen, hvor indskudte dæk skabte både en pejestue og et arbejdsværelse med udsigt til Øresund. Huset var vellykket og kemien passede, og da min far samtidig havde forladt Magasin for at overtage den lille nyetablerede kontorstolsfabrik Kevi, tog han Ib og Jørgen med til at løse opgaven med at formgive virksomhedens få produkter. Stolene var dengang små stivbenene skrumler i ganske få varianter, og i begyndelsen forberedes de gennem en række tekniske forenklinger og formmæssige



*Kevi-stolen I slutningen af 1950'erne.
Modsatte side: Barnestolen, 1970.*

justeringer. Men allerede i 1961 præsenteredes en helt ny Kevi-stol, som Jørgen havde tegnet med et mere tidssvarende udtryk, tilvejebragt af et enklere indstilleligt sæde og rygstykke og et stærkt forenklet og helt nyt understel i lodret stålrør og vandret krydsende fladjern. Understellet var svejst sammen og stod forkromet eller sortmalet, medens det indstillelige sæde og rygstykke var i formspændt krydsfiner med eller uden overpolstring. Antallet af modeller og variationer blev hurtigt udvidet og omfattede i begyndelsen af 1960'erne nu et stort sortiment af arbejdsstole, sekretær-, chef- og mødestole, der kunne leveres i forskellige polstringer og med eller uden armstøtte. Stolene slog an, også i udlandet, og i slutningen af 60'erne var Kevi-stolen forvandlet til en multianvendelig arbejdsstol til både jobbet og hjemmet. Den produceredes i stort tal til hjemmemarkedet og i endnu højere tal til eksport i flere temaer med talrige variationer. Herunder også den kendte barnestol, hvor ba-

sismodellen, den basale arbejdsstol med indstilleligt finersæde og -ryg, var skaleret ned og malet i gul, rød, grøn, blå, sort eller hvid. Barnestolen fandt vej til mange private hjem, til skoler og institutioner, fordi den var et uhøjtideligt og tidssvarende møbel, der i takt med børnenes vækst kunne tilbyde ergonomisk korrekte siddestillinger helt fra børnehavealderen til teenageårene.

Under indtryk af de gode erfaringer med den europæiske eksport ønskede Kevi nu at få en andel af det store amerikanske marked. Samtidig opstod ambitionen om at investere i udviklingen af en helt ny og mere avanceret stol, der både var velegnet til det europæiske og det amerikanske marked, og som parallelt med det eksisterende program skulle kunne fremstilles i mere end 50.000 eksemplarer årligt i helt nye fremstillingsteknikker. Kevi kontaktede derfor samtidigt USA's to førende møbelproducenter, henholdsvis Knoll International, der er kendt for at producere Mies van der Rohes og Eero Saarins møbler





KEVI



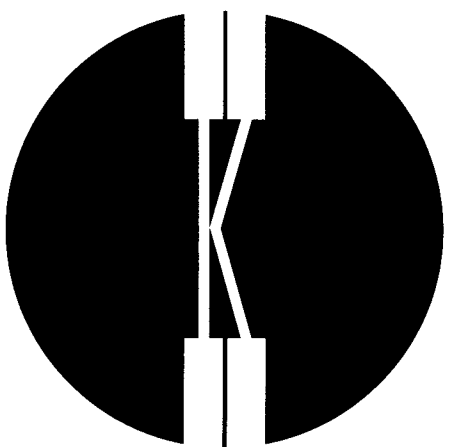
*Kevi på Strøget.
Fabrikant Harlang afprøver chefstol, 1967.*



og Herman Miller, der fremstiller Ray og Charles Eames' og George Nelsons møbler. Begge virksomheder får en invitation til et joint venture om en ny stol, den såkaldte »Rasmussen Chair«, og begge er interesserede i et samarbejde. Knoll og Herman Miller var skarpe konkurrenter, og de har ved en fejl, der først opdages mange år senere, fået kendskab til Kevis henvendelse til dem begge, fordi kuverterne til brevene med opfordring til samarbejde under frankering blev forbyttet! Men valget faldt i første omgang på Knoll International, og med i en aftale med Knoll får Kevi agenturet for hele Knolls kollektion af møbelklassikere, der sammen med Le Corbusiers møbler fra Cassina og lamper fra Arteluce sælges fra Kevis nye Rasmussen-designede showroom på Strøget i København. Kevi på Strøget, som showroomet kaldtes, blev indviet i 1967 og var det første sted i Skandinavien, hvor de store moderne møbelklassikere side om side med Kevis egne produkter kunne kø-

bes. Jørgen tegnede butikken og gav den en markant moderne facade i rustfrit stålprofil med Le Corbusiers Modulor-mand i relief i døren og det nye logo formet som en rød kube over indgangen.

Jørgen havde først skitseret den nye Rasmussen Chair med et understel i bøjede ovale stålrør med en svungen linjeføring, der minder lidt om både Thonets dampbøjede stole fra midten af 1800-tallet og George Nelsons raffinerede MAA chair for Herman Miller fra 1958. Under udviklingen af stolen ændres konstruktionen fra rør til en ny produktionsteknik med stel og rygbøjle i trykstøbt matpoleret aluminium. Linjerne i det nye design er tæt på udgangspunktets, men nu med en geometrisk figurtegning af understel, sæde, ryg og rygbøjle, der er bestemt af Piet Heins superellipse. For at øge stolens bæreevne til at kunne klare en stødpåvirkning på hele 750 kg udformedes stellet med dobbelte flanger, der i lodret snit blev



omtrent som snittet i en knoglekonstruktion. For at lette udtrykket og reducere materialeforbruget, vægten og det manuelle (og kostbare) poleringsarbejde adskiltes overside og flanger formmæssigt fra hinanden. Stolens bæreevne var en imponerende vægt på 750 kg – en vægt der var nøjagtigt sammenfaldende med vægten på en Folkevogn! Det var der et godt pr-billede i, og følgelig blev en prototype af den nye Rasmussen Chair kørt ud til Folkevognsimporthøren, hvor den blev udstyret med en let konstruktion i træ, der kunne udveksle det beskedne stolesæde med Folkevognens underside. Så løftede man med en kran en køreklar Folkevogn oven på stolen, og stolen holdt som beregnet uden problemer. Fotografer stod klar, og billedet af den nye danske kontorstol, der bar en Folkevogn, skabte stor opmærksomhed, ikke mindst i USA, hvor Folkevognen også er meget udbredt.

I forhold til Kevis eksisterende stoleprogram var Rasmussen Chair-programmet

begrænset i sine variationsmuligheder: Den blev lavet med eller uden armlæn og med eller uden polstring. Polstringsteknikken var også ny og meget produktionsvenlig, og det polstrede sæde og ryg udgjordes nu af helt selvstændige og formstabile puder, der med et enkelt greb blev klipset på sædet og ryggen.

Knolls grafiske designer og fotograf Massimo Vignelli fotograferede stolene på Amalienborg Slotsplads, og billedet gik sammen med billedet af Folkevognen verden over i Knolls og Kevis internationale lancering i 1969-70.

Skønt stolen hører til blandt de mest tidløse og måske mest vellykkede kontorstole, er Rasmussen Chair ikke længe en del af Knolls sortiment og efter sammenlægningen af Kevi med Fritz Hansen i 1998 heller ikke i produktion i Danmark. Den nåede, i sammenligning med Kevis øvrige stoleprogram, kun at sælge i relativt beskedne tal, men dens succes skulle

*Modsatte side: Rasmussen Chair udviklet i samarbejde med Knoll, logoet er tegnet af Massimo Vignelli.
Denne side, nederst: Rasmussen Chair med Folkevogn, 1969.
Øverst tv.: Bent Harlang og Jørgen Rasmussen, 1985.
Øverst th.: Jørgen skitserer på tegnestuen.*



Kevi-stolen som generisk design fra 1958-85.



1958



118

1980



1969



1972

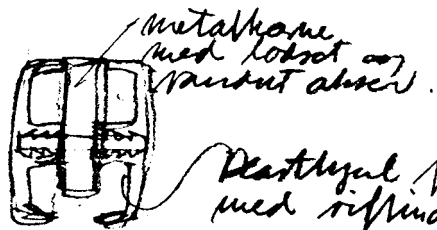
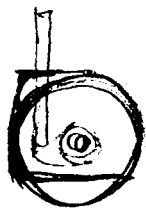


vise sig at være af en indirekte art. Under udviklingen af Rasmussen-stolen opstod ideen om at søge en teknisk og æstetisk forbedring af de ruller, der sad under den. De eksisterende ruller var klodsede at se på, komplicerede at lave, vanskelige at vedligeholde, og så gav de et stort slid på gulvene. Min far formulerede derfor en opgave til Jørgen, der bestod i at udtænke en rulle med en større trædeflade, med en let vandret og lodret gang, lav højde og med en klar og enkel hovedform. Jørgens første skitser viser undersøgelser af de eksisterende typer, hvor problemerne indkredses, og en række nye muligheder undersøges, både af en dobbeltrulle med skråtstillede hjul, med kugleformede løsninger og endelig en variant med og uden skærm omkring de lodrette hjulbæner. Jørgens idé er muligvis inspireret af hjulene under store passagerfly, der har en lignende opbygning, og også den franske arkitekt Jean Prouvé har tidligere arbejdet med en dobbeltrulle, men med en

meget anderledes løsning. De første ruller, der efter produktionsstarten i 1969 modtog ID-prisen, var med støbt aluminiumshus med lodrette og vandrette akser i stål, sorte nylonhjul og skruet låseblik. Det var ægte nytænkning, og de nye hjul var ikke blot stærkt forenklede i forhold til forgængerne, både at se på og at producere, de rullede meget lettere, og så reducerede de med den uafhængige omdrejning af hvert hjul stolens slitage på gulvene til det halve. Produktet udvikledes videre til at omfatte ruller med både større og mindre diameter, og gennem anvendelse af trykstøbeteknikken kunne rullerne nu laves helt i nylon, i forskellige farver, og alt sammen til en meget lavere stykpris end hvad der var muligt i støbt aluminium. Markedet viste sig nærmest uendeligt stort og omfattede hjul under stort set alt mobilt inventar, ikke kun i kontorer, butikker, offentlige miljøer, men også i private hjem. Kevis egen produktion af kontorstole var nu over 100.000 stole om året,

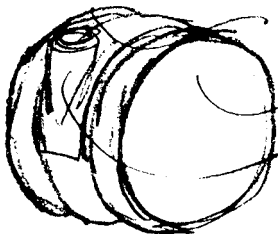
Kevi-rullen med støbt aluminiumsstel.





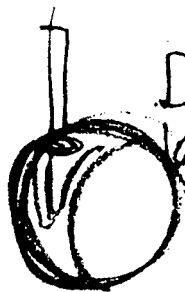
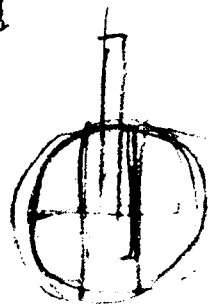
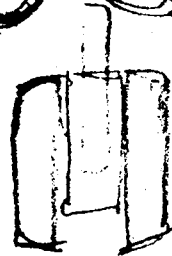
metalkone
med lodset og
vandret akse.

Plastlignende forholds
med rifninger?

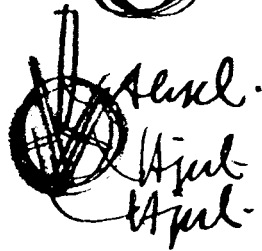
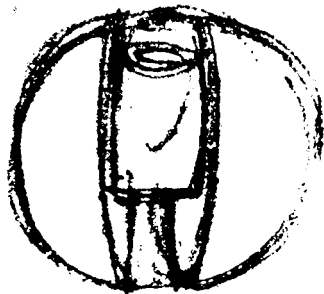


Hjul af plast

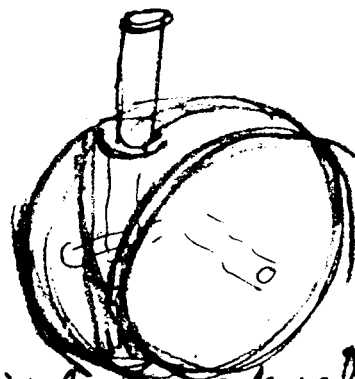
Kone af metal
eller plast.



Samme hjul men
beagleformet.

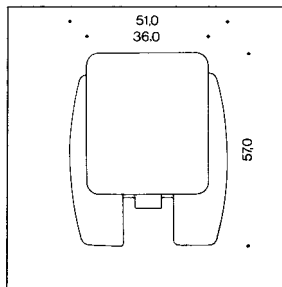
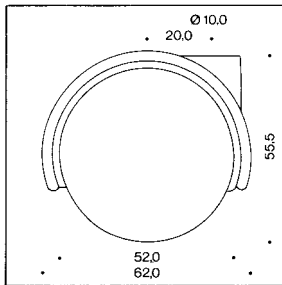


Akse.
Hjul
Hjul.



Hjul med
krødtstillede hjul om akse.

*Kevis-rullen i plast og aluminium, 1970.
Motsatte side: Kevi-rullen som masseprodu-
ceret plastvare, 1975.*



og da de største konkurrenter på kontorstolsmarkedet begyndte at sætte Kevi-hjul under deres produkter, steg den årlige produktion til adskillige millioner styk. Selv lavprisvarehuset IKEA, der nærmest har specialiseret sig i at fremstille kopiprodukter i Asien, blev motiveret til at købe den danske producerede original, og Kevi-rullen sad under både B&O- og Philips-fjernsyn. I begyndelsen blev alle delene til rullerne lavet af danske underleverandører og samlet på den nye fabrik i Glostrup, som Ib og Jørgen tegnede en udvidelse til i 1975, men for at følge med den internationale efterspørgsel oprettedes licensaftaler om fremstilling i de fleste europæiske lande, i USA, Canada og flere steder i Asien. I Japan dannedes et datterselskab, Kevi Nippon Ltd., som både lavede hjul og et til det japanske marked tilpasset udsnit af Kevis stoleprogram. Kevis ingeniører leverede tegninger til støbeforme, og team fra fabrikken i Glostrup kvalitetssikrede licensproduktionen world wide. Min-

dre samvigtighedsfulde fabrikanter brød ophavsretten og kopierede rullerne i stort tal, og da kopiproducenterne hverken havde omkostninger til udviklingsarbejde eller royalties til designeren, kunne de trykke salgsprisen lidt. Det holdt flere advokater beskæftiget, og selvom mange retssager blev vundet, anslår man i dag, at der er kopieret langt over en milliard ruller, som der i strid med ophavsretsloven hverken er afregnet til Jørgen eller Kevi for.

Men det eksisterende stoleprogram stod også foran en modernisering. Erfaringerne fra Rasmussen-stolens støbeteknik var gode og overførtes til den helt nye generation af Kevi-stolen, der blev præsenteret i 1972. Det nye understel var mere afrundet i formerne, og stolen havde et lavere tyngdepunkt, der var opnået ved en cirkel-segmenteret udsparring for rullerne i aluminiumsbenene. Også sæde og rygstøtte var bearbejdet, og selvom variationsmulighederne stadig var omfattende, var serien



ikke bare mere produktionsegnet i de nye teknikker, den var også mere homogen og helstøbt at se på.

Jørgen deltog i hyppige møder i USA og Japan og i det nye udviklingselskab Kevi Design and Development i Glostrup, der både videreudviklede rullerne og den eksisterende stoleserie, og som i 1978 begyndte at løse nye opgaver i samarbejde med Herman Miller i USA. Herman Miller, der var førende på det internationale kontorstolsmarked, havde i 1976 overtaget en del af Kevi's nye stoleserie i USA og på enkelte europæiske markeder og ønskede nu en dansk udviklet serie af kontorstole og konferencestole samt bænke til brug i offentlige miljøer. Den første serie havde i alt otte modeller med mange kombinationsmuligheder. Stolene var robuste at se på og dermed også velegnede til amerikansk brug, der traditionelt er mere hårdhændet, og de var udført i sort epoxylakeret aluminium, formstøbt poly-

uretanskum og trælaminat med og uden polstring. Til brug i lufthavne og institutioner var desuden en variant med dobbelte bænke, væghængt og fritstående. I 1984-85 eksperimentedes der også med en serie stole, hvor lamineret træ indgik som bærende konstruktion. Modellerne udviklede sig og blev med årene mere og mere »chunky«.

Det var et meget tæt og omfattende samarbejde mellem arkitekt og fabrikant, der vist krævede sit af begge parter. På et tidspunkt måtte en Florence Knoll-sofa bæres ud fra min fars kontor, da flere medarbejdere i udviklingsafdelingen fandt det frustrerende, at den mere og mere excentriske designer insisterede på at ligge ned under udviklingsmøderne! Jørgens status i virksomheden skulle man nu ikke tage fejl af, og selvom den velbetalte designer mødte på fabrikken i indiske bomuldsskjorter, udtrådte andefødder og 2 CV stod der stor respekt om arkitekten. Jørgen satte

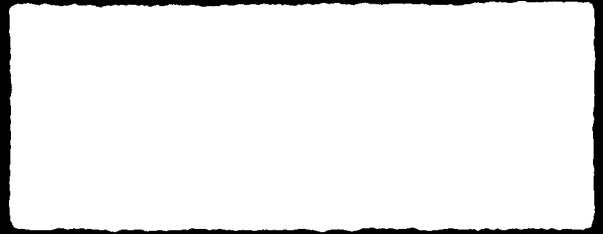
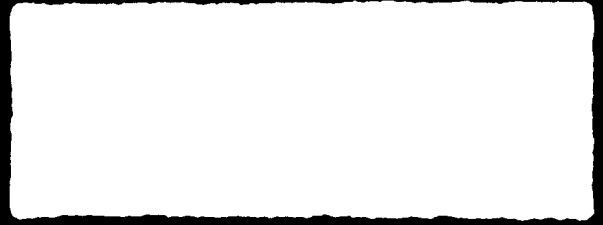
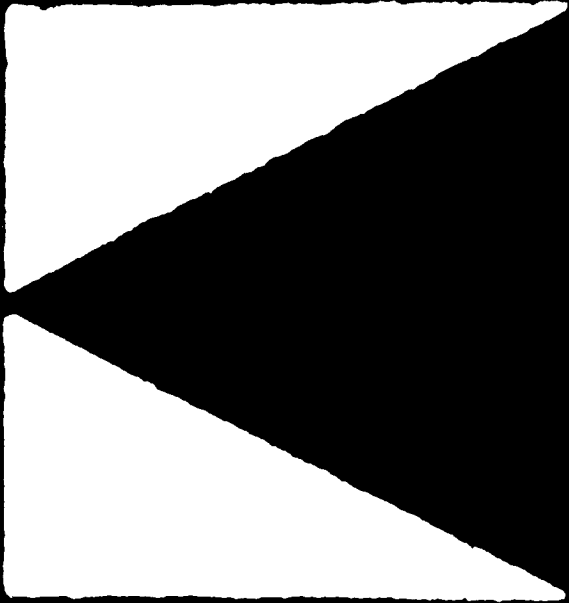
også med andet end stolene og rullerne sit præg på virksomheden, først og fremmest med det japansk inspirerede logo, der geometriserede over firmanavnet, men også gennem udformningen af butikken på Strøget og senere med en udvidelse og en kantinebygning med murede tøndehvælv til fabrikken i Glostrup. Medens Bo Bonfils, Per Arnoldi og senere Henry Anton Knudsen lavede virksomhedens grafiske identitet og tryksager, indledtes der i fuld forståelse med Jørgen i 1970'ernes begyndelse parallelle samarbejder med andre designere, først og fremmest med Erik Magnussen, der i 1970'erne udviklede et skolestolsprogram, en foldestol og en serie bænke til offentlige miljøer.

Men intet varer evigt, min far nærmede sig pensionsalderen, og i 1986 overtager Skandinavisk Holding hele aktiekapitalen i Kevi A/S. Kort efter nedlægges Kevi som selvstændigt selskab ved fusion med Fritz Hansen, og den nye ledelse afbryder sam-

tidigt samarbejdet med Jørgen til fordel for et nyt samarbejde med den tyske designer Burkhard Vogtherr, der tegner en række karakterløse kontorstole uden hverken kunstnerisk nerve eller kommerciel succes. Samtidig opsiges de ret indbringende internationale licensaftaler, og Kevis omfattende stoleprogram reduceres til alene at omfatte basismodellen, der sælges med eller uden polstring. Beslutningen om at afvikle virksomheden og at standse al nyudvikling begrundes i ledelsens nye marketingstrategier, der går ud på at brande Fritz Hansen som et »luxury brand« under navnet »The Republic of Fritz Hansen«.

Det er få danske møbelarkitekter, der har prøvet kræfter med de meget bundne konditioner, der følger med at tegne kontor- og arbejdsstole. Blandt undtagelserne er Hans Wegner, der i 1955 tegnede en elegant kontordrejestol for PP Møbler med kopstykke i massivt eg, stel i forkromede rør og polstret sæde. En anden undtagel-

se er Arne Jacobsen, der til sin industrielle fremstillede møbelserie for Fritz Hansen i 1955 tegnede en udgave af 7'eren, 3113, med højdeindstilleligt trådstel og hjul. Internationalt er Le Corbusiers & Charlotte Perriands kontorstol B 302 fra 1928 i forkromet stålør og læderpolstring en tidlig klassiker af de mere eksklusive, ligesom Frank Lloyd Wrights kontorstole fra 1936 til administrationsbygningen for S.C. Johnson & Son hører til blandt rariteterne. Den første egentlige kontormøbelserie er Eero Saarinens 71-serie for Knoll International. Serien er tegnet i 1951 og omfatter sekretær-, chef- og mødestole med understel i stålør eller støbt aluminium og skaller i armeret glasfiber med polstring. Stolene er en videreudvikling af Saarinens samarbejde med Charles Eames om de berømte skalstole fra Museum of Modern Arts konkurrence om »Organic Design in Home Furnishing« fra 1940. Også Eames arbejdede videre med dette udgangspunkt, og hans møbelserie for Herman Miller rum-



mer arbejder, der er blandt de allerfineste design i det tyvende århundrede. Charles og Ray Eames' indfaldsvinkel var den legende, og deres arbejder rummer en charmerende energi og en demokratisk uhøjtidelighed, der gør dem beslægtet med både Poul Henningsen og Kay Bojesen, men også med Jørgens bidrag til at få forretningen til at rulle.

Jørgens rolle i rulleforretningen inkarnerer efterkrigstidens opfattelse af den moderne designer som velfærdssamfundets problemløser, der uden berøringsangst går i clinch med industriens produktionsapparat. Selvom især Kaare Klints metodiske fremgangsmåde med grundige målstudier af kroppen og rummet, ligesom Klints fascination af stolen som type tydeligt fornemmes som kulturelt arvegods, er der i Jørgens industrielle designproduktion for Kevi en usentimental tilgang til det, man kunne kalde pragmatisk problemløsning i den industrielle masseproduktion.

Løsningerne er resultater af meget komplicerede forløb, hvor en mangfoldighed af forhold gør sig gældende. Og designet stivner ikke i en endegyldig løsning, men lever videre i nye tilstandsformer, efterhånden som nye vilkår virker ind. Det der virker ændres der ikke på, det der kan gøres bedre efterhånden som vi ved mere rettes til. Som Volkswagens legendariske Golf-model og – sans comparaison – som det danske bindingsværkshus – er Jørgens Kevi-rulle og hans Kevi-stol et usædvanligt vellykket eksempel på det, man kalder »Generic Design«, dvs. industrielt fremstillede produkter, der netop i kraft af en række genkendelige karaktertræk og egenskaber formår at modtage en fortsat bearbejdning, en fortsat forbedring, og det uden at miste sin identitet.

Det ligger naturligt nok på en vis afstand af den klassiske forståelse af møbeltegneren, hvor produktet er et afsluttet værk, som regel vokset ud af snedker-

håndværket med stilhistorien og træets egenskaber som sine primære udgangspunkter. Men i virkeligheden er den moderne designerrolle på langt større afstand af de aktuelle og formentligt meget kortlevende tendenser, hvor designeren ses som et hult marketingstunt, der hverken løser det ene eller det andet.

Derfor er det også tankevækkende, at de designobjekter, der har haft allerstørst succes i det 20. århundrede, er tegnet af arkitekter med en bred arkitektfaglig baggrund i såvel grafisk formgivning som møbel- og bygningskunst. Herhjemme gælder det først og fremmest PH-lampen, Arne Jacobsens myrestol, Holschers d-line-beslagserie og så selvfølgelig Jørgens Kevi-rulle. Da rullerne i 2006 i selskab med vikingeskibet og PH-lampen blev sat på Kulturministeriets kanonliste som et af de vigtigste bidrag til den danske kultur, blev det meget rigtigt sagt, at man i Jørgens idéskitser til rullerne kunne fornemme, at Jørgens ev-

Jørgen Rasmussen-skitse til ny Kevi-stol i samarbejde med Herman Miller, 1980.

ner som tegner havde spillet en væsentlig rolle for hans løsninger. Altså at netop skitsen – som det klassiske arkitektredskab i den arkitektoniske problemundersøgelse er uadskillelig fra den formgivende impuls – er som to sider af samme sag.

